

ALVINCZ JÓZSEF

A földügyi szabályozás téves értelmezése, avagy biteltelen írás a Hitelben

Vélemény és válasz Tanka Endre: *Történelmi alulnézet a magyar posztszocialista földviszonyok neoliberális diktátum szerinti átalakításáról* című tanulmányáról

Nem volt célunk e folyóirat 2013. januári számában megjelent, a nevezett szerző által írt tanulmánnyal kapcsolatosan kialakított álláspontunk megírásakor opponensi véleményt készíteni. Sajnos azonban a Tanka Endre által publikált anyag olyan nagyon sok pontatlanságot, valótlan vagy pedig már idejétmúlt információon alapuló állítást tartalmaz, amelyek gyakorlatilag kikényszerítették részünkről az opponencia „műfaját”.

Az írásban fellelhető fontosabb, súlyosabb tévedések, valótlan állítások és azok cáfolatának ismertetése előtt először a szerzőnek a kérdéskörhöz való koncepcionális nézetéről szeretnénk szólni.

Tanka Endrének az agrárátalakulással és ezen belül a földüggyel kapcsolatos szemléletmódját teljes egészében áthatja a „rendszer váltás” kezdeti időszakától sokak által hangoztatott, de tényszerűen még senki által sem bizonyított összeesküvés-elmélete. (Lásd a „rózsadombi paktumról és az azon való állítólagos résztvevőiről” szóló, mostanáig még nem bizonyított állításokat.)¹

Ugyancsak téves a szerzőnek a hazai agrárpolitika neoliberális jelzővel történő minősítése. E téren ugyanis le kell szögezni, kormányzati szintű neoliberális agrár-, és azon belüli ugyanilyen jellegű földpolitikáról Magyarország esetében az elmúlt évek tekintetében – beleértve a szocialista-liberális kormányokat is – semmi esetben sem beszélhetünk, de azzal a fejlett világ országai között máshol sem találkozhatunk. Vonatkozik ez a megállapítás még az olyan liberális berendezkedésű gazdaságokra, mint az USA-éra is. Az Európai Unió régebbi tagországai esetében pedig még inkább nem. Sőt nyugodtan állíthatjuk, nemcsak az EU agrárpolitikája protekcionista jellegű, hanem – elsősorban az exportgaranciák nyújtásán keresztül – az USA-é is az. (E téren talán csak a nyugati világhoz nem tartozó Oroszország a kivétel, ahol is minden korlátozás nélkül, szabadon vehet valaki nagy területeket, és létesíthet azon hatalmas gazdaságokat.)

Más kérdés, hogy bizonyos globális szervezetek, mint a Nemzetközi Valutaalap és a Világbank részéről szembesülhetünk olyan törekvésekkel, amelyeknek a célja a posztszocialista országok gazdaságpolitikájának – beleértve az agráriumot is – ilyen irányba való terelése. És azt is meg kell jegyezni, hogy a nyugati – EU-s és USA-beli – agrárközgazdászok zöme az említett nézetrendszer talaján áll. Azonban az ő szerepük az agrárpolitika alakítását illetően szerencsére alig nyúlik túl a szobapolitikusoknak a szintjén.²

Meghatározó jelentőségű hibája a tanulmánynak, hogy döntő mértékben valóság tartalommal vagy aktualitással már nem bíró információk talaján áll, értelmezésük, bírálatuk pedig az előbbieket absztrakcióján nyugszik. Mindezeket tetézik a szerzőnek az említettek-re alapozott, a valóságos helyzettel a legtöbb esetben köszönőviszonyban sem álló, ex katedra jellegű kijelentései.

◆ VISSZHANG

Az Országgyűlés előtt végszavazás előtti fázisban levő, *A mező- és erdőgazdasági földek forgalmáról szóló törvényjavaslatnak* (a továbbiakban *Földtörvénynek*) az eddigiek során több változata készült el. Tanka Endre viszont tévutakon levő okfejtései során nem ezt a vélhetőleg utolsónak nevezhető változatot vette alapul. Ő többször szól az új földjogi rendezésről anélkül, hogy arra vonatkozóan megbízható és helytálló információkkal rendelkezne.

Az ebből eredő súlyos és publicisztikai szinten el nem fogadható tévedéseit még tétezik az innen-onnan szerzett, de semmi esetben sem autentikusnak számító információkra épített következtetései. E téren odáig megy el, hogy például a tulajdonképpen még nem is létező üzemszabályozási törvényről is úgy ír, mintha az már a nyilvánosság számára szánt formában megszületett volna.

Nem elfogadható a szerzőnek az a hozzáállása, ahogyan a rendszerváltás óta eltelt idő egyes kormányzati ciklusait, illetve az azokra jellemző agrárpolitikákat – beleértve a 2010 óta eltelt időszakot is – megkülönböztetés nélkül kezeli. Egyes állításait olvasva nem derül ki, vajon azok a „rendszerváltás” előtti vagy pedig az azt követő, netalán a jelen időszak agrárpolitikájára vonatkoznak-e. Az utóbbi évekről – és kiemelten vonatkozik e megállapítás főként a mostani kormányzati ciklusra – nem lehet az előbbi kormányokhoz viszonyítottan különbségtétel nélkül beszélni.

Az általánosnak nevezhető negatívumok közül még meg kell említeni a sok esetben meglehetősen régi (pl. 2003. évi) adatokra való hivatkozást, holott például a Gazdaság-szervezeti Összeírás (GSZŐ) tekintetében már vannak annál frissebbek, 2010. éviiek is. A közölt adatok nem mindig pontosak. Ez a megállapítás érvényes például a földprivatizációra vonatkozóan közölt adatokra.

Úgyszintén szólni kell a cikkben permanensen jelenlevő téves szemléletmódról, a mai posztoszocialista földpolitikával kapcsolatosan a tőkédiktátum ismételt hangoztatásáról.

Nem célunk, és nem is lehet a személyeskedés. Mégis meg kell jegyezzük, Tanka Endrét ennek a doktriner, mértékadó szakmai körökben soha el nem fogadott, részben a korábbi tanulmányai mondandójának az igénybevételén is alapuló tanulmányának a megírása során nem kis mértékben a személyes sértődöttség is vezérelte. Arról azonban, hogy ennek mennyire van az ő esetében morális alapja, e helyütt – elsősorban a szerző érdekeire való tekintettel – nem kívánunk állást foglalni. Azt az álláspontunkat azonban szükségesnek tartjuk leszögezni, hogy semmilyen motiváltság sem jogosíthat fel senkit arra, hogy tudományos színben feltüntetve valótlan dolgokat írjon, és ez által dezinformáljon és megtévesszen egy olyan olvasóközönséget, amelynek erkölcsi-politikai nézetrendszerével, jogos érdekeivel a jelenlegi kormány a földügyekkel kapcsolatos szabályozása során messzemenően számol, és azt figyelembe veszi.

Amint arra utaltunk, az a tény, amely szerint Tanka Endre olyan jogszabály-tervezet-re és információs bázisra alapozva építette fel a tanulmányát, amely már eleve kizárja, hogy abból valós következtetésekre lehessen jutni, az írás bírálóját (kritikusát) szükségszerűen egy igen kellemetlen feladat elvégzésére kényszeríti. Számba kell vennie ugyanis mindazon valótlanosságokat, amellyel a tanulmány szerzője elhalmozza az olvasót. Az elmondottakból következően szinte valamennyi állítását, az általa levont következtetéseket cáfolni kellene. Nos, erre a nem éppen vonzó cselekedetre nemcsak a már említett kellemetlen volta miatt nem vállalkozunk, hanem terjedelmi okokból sem. Ugyanis, mivel Tanka Endre tanulmánya alapvetően egy korábbi törvénytervezet figyelembevételével ké-

szült, vizsgálati tárgyának valótlán volta szükségképpen eredményezi, hogy az abból levont következtetések, megjegyzések, vélemények is szinte minden esetben törvényszerűen nélkülöznek mindenféle tényszerű alapot.

A szerző fő mondandóját tágabb történelmi és szakmai környezetbe ágyazottan adja elő. Helyzetértékelésével, történelmi vonatkozású kommentjeivel azok túlzó volta miatt nem minden esetben lehet egyetérteni. Az elmondottakból következően Tanka Endrének azokkal az állításaival foglalkozunk elsősorban, amelyekkel a leginkább nem értünk egyet, és amelyek egyben az általa bírált törvény/törvények szempontjából kiemelt jelentőségű dolgokra irányulnak.

- A szerző állításával ellentétben a rendszerváltás objektív okokra visszavezethetően nem tette lehetővé a földügy polgári értékmintájú hazai megoldását. Rossz és demagóg a szocialista időkből ismert, általa felhozott hivatkozás is, amely szerint „A föld azé legyen, aki megműveli”.
- Tanka Endrének az állításai a földtulajdonnak a hajdani tulajdonosok részére vonatkozó visszaadására, illetve annak vélt hatására vonatkozóan nem helytállóak. A restitúció ugyanis önmagában még nem eredményezte volna a polgári földviszonyok létrejöttét. Ezt bizonyítják a volt NDK területén – ahol a szocializmus éveitől is mindvégig az eredeti tulajdonosok nevében volt a föld – végbement agrárátalakulás tapasztalatai is. Ugyanis Németország keleti tartományaiban sajnos a kedvező anyagi feltételek ellenére – a hazaihoz hasonlóan szintén több, elsősorban szocializációs okokra visszavezethetően – sem vált domináns vállalati formává a családi gazdaság.

Más kérdés, hogy Tanka Endrének igaza van akkor, amikor a reprivatizáció jogossága mellett érvel. Itt azonban említést kell tennünk a gátló tényezőkről. Elsősorban az Alkotmánybíróság 1990 őszén nyilvánosságra hozott, a reprivatizációt kizáró álláspontjáról és annak olyan folyamodványáról, mint a szövetkezeti földalap képzéséről.³

A földkérdés kapcsán említés történik a tanulmányban a magyar társadalom cselekvőképességéről. Sajnos a magyar társadalom a vizsgált területre, a földtulajdon polgári alapú rendezésére vonatkozóan csak igen kis mértékben volt cselekvőképes. És ennek okai a Tanka Endre által leírtaknál összetettebbek voltak. Nem alábecsülve a hajdani politikának ezen állapot kialakításában játszott, pozitívnak éppen nem nevezhető szerepét, feltétlenül szólnunk kell azokról a szocializációs okokról is, amelyek társadalmunkat mind a mai napig jellemzik, és amelyek a szocializmusban eltöltött évtizedeknek a következményei. És ez utóbbin máról holnapra nem lehet változtatni.

- A föld tulajdonszerzésével összefüggésben szóba kerül a tőke szabad áramlásának a kérdése, amelyet a Római Szerződés (EUMSZ) 63. cikkelye tartalmaz. *Az Európai Bíróság következetes és kialakult joggyakorlata* alapvetően a letelepedési szabadság és a tőke mozgások körébe tartozó műveletként határozza meg a nem az adott tagállamban honos személy által történő ingatlanszerzést.⁴ Ha tetszik nekünk ez a rendelkezés, ha nem, ezt – mivel mi ennek elfogadásával írtuk alá a csatlakozási szerződést – sajnos el kell fogadnunk.⁵ A kérdéssel – részben más megközelítésben – a szerző a későbbiekben még foglalkozik.
- A tőkehatalomnak elkötelezett, neoliberális birtokpolitika valós célrendszere intézményi elemeinek a felsorolása során írottak több mint vitathatók. A c) pont azon állítása, amely szerint „Az agrárátalakulás társadalmi képlete a parasztság – mint törté-

◆ VISSZHANG

nelmi osztály – megsemmisítésével járt” az adott szövegekörnyezetben nem helytálló. A parasztság megsemmisítése ugyanis a magyar mezőgazdaság kollektivizálásával következett be. És ennek utóhatása a mai napig tart.

- A regisztrált családi gazdaságok átlagos mérete jelenleg Magyarországon 60 hektár. Téves a szerző azon megállapítása, amely szerint e „cégtípusnak” az ágazatban és a földhasználatban elenyésző a szerepe. Ezt bizonyítja, hogy a 17 127 regisztrált családi gazdaság, zömmel a szántó művelési ágba tartozó 1 002 171 hektár területet használ (2012. február 27-ei adatok szerint), amely Magyarország mezőgazdasági területének a 18,1%-a. És akkor még arról sem szabad megfeledkezni, hogy a családi gazdaságként nem regisztrált gazdaságoknak egy jelentős hányada – egyéni vállalkozók, Bt-k, Kft-k – mezőgazdasági vállalatgazdasági szempontból családi gazdaságnak minősül.

A szerző beleragad a KSH gazdaságtipológiájába, a gazdaságokról szóló értékelésekor a számokat Gazdaságstatisztikai Összeírás (GSZŐ) adataiból meríti. Tanka Endre azonban nem veszi figyelembe, hogy a KSH-nak a statisztikai törvény alapján a hazai mezőgazdasági tevékenységből származó termelési érték 98%-ára kiterjedően kell a mezőgazdasági összeírásakor a számbavételt elvégezni. Ugyanakkor valamennyi, az agrárgazdasághoz kicsit is értő személy számára triviális ismeretnek számít – Tanka Endre az általa írottak alapján úgy látszik, hogy nem tartozik ezek közé –, nyilvánvaló, hogy pl. a pusztán csak az egy sertést, 10 baromfit tartó vagy pedig a háza mögötti kertjét művelő személy nem rendelkezik gazdasággal, holott az összeírásakor őt is számba kell venni.

- Téves a szerzőnek a tetszőleges üzemméretéről vallott nézete. Az Országgyűlésnél levő törvényjavaslat szerint a kivételes esetek figyelembevétele esetében sem haladhatja meg a birtokmaximum az 1800 hektárt.
- Ugyancsak nem állja meg a helyét – még a jelenleg érvényes földtörvény esetében sem – az az állítás, amely szerint a nem hazai illetékességűek (EU-s gazdálkodók) és egyéb külföldiek földtulajdonszerzését és földhasználati jogcímeket, a közérdekkel és a hazai gazdák érdekeivel ellentétben, nem indokolt kedvezményekkel, a nemzeti elbíráláson is túlmutató kiváltságokkal szavatolja az állam.
- Súlyos tévedés, illetve a földprivatizáció tendenciózusosan hamis beállítást jelenti a tanulmányban e folyamatnak a gazdálkodásra való alkalmassá tétele oldaláról történő vizsgálata, illetve az abból levont következtetések. Ugyanis – és egy nem agrárjogász számára is triviális, ismert dolog, hogy a kárpótlás, valamint a tagi földalapképzés – a föld természetes személyek részére történő juttatását elsősorban morális és csak kisebb mértékben gazdasági célok vezérelték az állam részéről. Másrészt a különböző jogcímenek a kárpótlás során földhöz jutottak túlnyomó része már a földlicitek során is tisztában volt vele, hogy nem gazdálkodási célból kér a kárpótlási jegyeiért termőföldet, hanem azért, mert a földalapú kárpótlás jelentette értékben a legkedvezőbb megoldást. Ezt mutatja az is, hogy ma Magyarországon hozzávetőlegesen 1 800 000 olyan földtulajdonos van, aki bérbe adta a termőföldjét, összességében mintegy 3 000 000 hektárt.⁶ Agrárközgazdászként kell a jogász végzettségű szerző figyelmét arra felhívni, hogy a kárpótlási árverezők eredeti módon, azaz minden tehertől mentesen szereztek kimért és birtokba adott földtulajdonjogot, amelyet semmiféle kötelmi vagy dologi váromány nem terhelt. Ezt a földtulajdont a szerzők a gazdasági év végével használatba is vehették.

- A hazai nagybirtokrendszernek a szerző által felhozott okok melletti megszilárdulásában az is szerepet játszott, hogy nem kis mértékben a több évtizedes szocialista nagyüzemi gazdálkodás következtében sok helyen nem is akadt családi gazdálkodásra vállalkozó (hát még alkalmas) személy. Tanka Endrének a magyar mezőgazdaság családi gazdasági alapúvá történő – nézeteiből következően kötelező – átalakítására ez utóbbi körülmény megléte miatt sem nyílt volna lehetősége.
- A nagyüzemeknek a Római Szerződés és az Európai Közösségek Bírósága által megkövetelt jogegyenlőségen túlnyúló, azon átgázoló kedvezményeiről a még hatályos földtörvény esetében két okból sem célszerű beszélni. Egyrészt azért nem, mert az engedélyezett kisebb méretű családi gazdaságok elé sem állít semmilyen akadályt a Földtörvény, hogy átalakuljanak nagyobb méretű gazdasági társasággá, másrészt pedig azért, mert a társaságok – ellentétben a gazdaságjogi értelemben vett egyéni gazdaságokkal – nem tulajdonolhatnak termőföldet. És akkor még nem is beszélünk arról, hogy – főleg a korábbi években, de még jelenleg is – mennyivel kedvezőbb közteherviselési előírások vonatkoztak/vonatkoznak az egyéni gazdaságokra.
- Nem állja meg a helyét, sőt egyértelműen minden valós alapot nélkülöz a szerzőnek azon állítása, amely szerint „A földhasználat jogi biztosítékait és a földtulajdonszerzésre formált »várományosi jogot« lényeges gazdasági szabályozók egészítik ki, amelyek a külföldi tőketulajdonost az elsajátítás monopóliumával ruházzák fel.” A szerzőnek a várományosi jogról szóló okfejtése több mint homályos, nem bizonyított, és sajnos semmi köze a tényekhez, de a joghoz sem. A részarány földtulajdonos ugyanis kérhette a föld természetben történő kiadását, ennek alapján azt ki kellett mérni és birtokba kellett adni számára tehermentesen. A kiadási kérelem esetén a szövetkezet földhasználati joga a gazdasági év végével megszűnt.
- „Ezek közvetve (a jogon kívüli kényszerrel) szorítják a hazai kisbirtokost és a töredéktulajdont bíró részaránytulajdonost földjének átadására a nagyüzem részére.” Tanka Endre ezen állítása teljesen konfúz. A részaránytulajdon esetében valójában akkor áll fenn a tulajdonost súlytó bérbeadási kényszer, ha megfelelő termelőeszköz, munkaerő hiányában azt nem képes megművelni. Ehhez semmi köze a szerző által vizionált külföldi vagy hazai nagytőkének. Az sem világos, miféle elsajátításra gondol a szerző, a munkáéra vagy pedig a munka termékére, vagy netalán a termőföldére? Az általa írottakról nyugodtan elmondhatjuk, hogy az egy totális, minden alapot nélkülöző demagógia.
- Minden alapot nélkülöző Tanka Endre azon kijelentése, amely szerint a jelenlegi földhaszonbérelő nagyüzemek 2014 után földtulajdonosokká válhatnak. Ezt az általa ismert földforgalmi törvényjavaslat tartalma alapján sem állíthatta, feltéve, hogy azt elolvasta. A meglehetősen hosszúra nyúlt, földtörvényről szóló vita során, kormányzati szinten ilyen lehetőség még csak fel sem merült.
- Ugyancsak hamis az állítása a cikk szerzőjének az állami erdők hosszú időtartamra szóló, 20–50 évig történő bérbeadásáról. (Az 50 éves bérlet csak néhány, korábban privatizált mezőgazdasági kombinát esetében létezik.) Szakmai, politikai-gazdasági szempontok alapján nem szerencsés a 22 állami erdőgazdaság jelenlegi státusát a volt, magánosított, állami gazdaságok hosszú időtartamú – 20, illetve 50 évre szóló – földbérleti szerződéseivel egybevetni. Előbbiek ugyanis, mint Rt-k, a privatizált állami gazdaságok földjét bérelő társaságokkal szemben továbbra is állami cégek, amelyek egy

◆ VISSZHANG

1996-os rendelet értelmében határozatlan időre szóló ideiglenes vagyongazdálkodási szerződés keretében, vagyongazdálkodási díjat fizetnek az államnak.

- Amint arról a korábbiakban említést tettünk, a KSH által összeírt és az adatok túlnyomó hányadát jelentő gazdaságok a legtöbbször csak önellátási célból mezőgazdasági tevékenységet is folytató háztartásoknak nevezhetők. Mindebből törvényszerűen következik, hogy közülük egy jelentős hányad nem éri el az EU-s támogatásokhoz szükséges üzemméret alsó küszöbét. Ezért az az állítás, amely szerint a hazai gazdaságok 91%-a nem éri el az életképességi küszöbhez kötött alanyi jogú támogatást, több szempontból sem igaz. Az életképességi küszöb elérése ugyanis a beruházási támogatások elnyerésének az alapkövetelménye. Ez esetben a még jelenleg érvényes alsó küszöbérték a 4 európai méretegység (EUME), ami 4800 euró standard fedezeti hozzájárulást – jelenlegi forint/euró árfolyamon 1 440 000 forintot – jelent.⁷ E támogatások viszont nem alanyi jogon járnak, hanem pályázatok elnyeréséhez kötöttek. Alanyi jogú támogatásnak elméletileg a területalapú (SAPS) támogatás tekinthető, de ez a támogatási forma is csak abban az esetben illet meg valakit, ha az azt igénylő 1 hektár szántóterülettel vagy 0,3 hektár gyümölcsös-sel rendelkezik, és a Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Hivatalnál (MVH) előzetesen regisztráltatta magát. Ez utóbbi támogatási formából 2011-ben 176 284 (tényleges) gazdaság részesedett.⁸ Amint arra a korábbiakban utaltunk, a KSH által regisztrált, mezőgazdasági tevékenységgel foglalkozók számának csak egy kisebb hányada tekinthető gazdaságnak.⁹
- Más kérdés viszont, hogy a magyar mezőgazdaság árutermelői körét reprezentatív módon lefedő, az Agrárgazdasági Kutató Intézet (AKI) által működtetett, EU-kompatibilis Tesztüzemi Rendszer (FADN) hosszú idősoros – az EU-hoz történő csatlakozásuk előtti időszakát is beleértve – kimutatásai szerint a társas gazdaságok fajlagos, 1 hektár mezőgazdasági területre vetített támogatási összege több okra visszavezethetően 1,4–1,5-szöröse az egyéni gazdaságokénak.

Az új Magyarország Vidékfejlesztési Program (ÚMVP) félidei értékelésekor, amely időszak a mostani kormány színrelépésével esett egybe, nyilvánvalóvá vált, hogy az I-es, anyagi szempontból legnagyobb jelentőségű versenyképességi tengelyhez tartozó pénzek 64,8%-át a pályázatot nyertek felső 5%-a kapta.¹⁰

- Tényszerűen nem állja meg a helyét a szerzőnek az a – minden bizonyító apparátus nélküli – állítása, amely szerint a teljes földalap 2/3-a nagyüzemi földhasználatban van. A mezőgazdasági területnek ugyanis valamivel kevesebb mint a felét hasznosítják a nagygazdaságok.
- Sem a jelenlegi, 1994. évi LV. törvény a termőföldről, sem pedig az Országgyűlés által még el nem fogadott *Földtörvény* nem teszi lehetővé – kivételes és marginális jelentőségű esetek kivételével – jogi személyiségű tőketulajdonosoknak a földszerzését. Itt kívánjuk megjegyezni, hogy abba a kontextusban, amelybe a szerző e helyütt a tőketulajdonost helyezi, valamint ahogyan azt értelmezi, közgazdasági és jogi értelemben egyaránt helytelen és egyben tudománytalan. Tőketulajdonos ugyanis nem csak gazdasági társaság/nagygazdaság, hanem bárki – így magánszemély is – lehet, ha tőkével rendelkezik. A szerző által alkalmazott homályos fogalomhasználat sokszor teszi eleve értelmezhetetlenné állításait.
- Bár a már említett új Földtörvényt még nem fogadták el, és így az nem is vált megismerhetővé, minimum szakmai körökben – és ha Tanka Endre oda tartozónak tartja

magát, akkor ez a megállapítás rá is vonatkozik – közismert, hogy hazai és más EU-s jogi személyek továbbra sem vásárolhatnak majd termőföldet. Ezen túlmenően a mezőgazdasági üzemek szabályozásáról szóló törvény tartalmazni fog olyan kitételeket, amelyeken keresztül azt a célt kívánjuk elérni, hogy lehetőleg csak hazai földművesek szerezhessenek majd termelési célból termőföldet.

- A földárakról írottakkal kapcsolatosan a következő kritikai megjegyzést kell tenni. Ez az alacsony ár – ellentétben az összeesküvés elmélet megalapozatlan talaján álló Tanka Endre nézeteivel – nem a leselkedő külföldi nagytőke kívülről ránk kényszerített hatására alakult ki, hanem döntő mértékben a hazai gazdálkodók gyenge tőkeellátottságának, valamint annak a következménye, hogy a rendszerváltás óta több térségben még mindig kevés a mezőgazdasági tevékenységet végezni kívánó egyén. Ezért a földpiac tekintetében ma Magyarországon közgazdasági értelemben egyes térségekben inkább a vevők, mintsem az eladók piacáról beszélhetünk. És ugyanez a helyzet a földbérletek tekintetében is.¹¹
- Téves, sőt rosszhiszeműségen alapszik az az állítás, amely szerint az új Alaptörvény a földnek mint nemzeti vagyontárgynak kisebb védelmet nyújt, mint a korábbi szabályozás. Ez az állítás legfőképp azért nem igaz, mert – a szerző által is megismerhetően – a termőfölddel kapcsolatosan első ízben, a kiegészített Alaptörvény P. cikkelye alapján a legfontosabb jogszabályok – a Földforgalmi törvény, valamint a mezőgazdasági üzemekről szóló törvény – sarkalatos, azaz 2/3-os szavazati többséget igénylő törvények lesznek. A jelenlegi, többször módosított 1994. évi LV. törvény a termőföldről pedig csak feles törvény. (Mezőgazdasági üzemszabályozási törvény pedig köztudomásúan eddig nem is létezett.)
- Az állami földeknek a Nemzeti Földalapkezelő Szervezet (NFA) által történő elidegenítéséről a következőket kell tudni. Csak azoknak az állami földeknek az értékesítése jöhet szóba, amelyek kis parcellaméretűek – 3 hektárt meg nem haladók – és más földtulajdonosok földjei közé ékelődtek, önállóan gazdaságosan nem hasznosíthatók.
- Egyáltalán nem helytálló Tanka Endre észrevétele a „Földügyi csomag” törvényi megalkotásának sorrendiségére vonatkozóan. Itt ugyanis nem a megalkotásuk időpontjának, hanem azok tartalmának, hatályba lépésük időpontjának, valamint annak, hogy visszamenőleges vagy pedig a nélküli hatályúak, van elsősorban jelentősége.
- A szerzőnek azzal az álláspontjával, amely szerint a kormány célja a nagybirtokrendszer fenntartása, azért sem lehet egyetérteni, mert az említett kört alkotó társas gazdaságok tekintetében egy bizonyos idő múlva a jelenlegi engedélyezett birtokplafon a mostani felénél kevesebb lesz. Természetesen nyitott kérdés marad, mit is ért a szerző nagybirtokon. A fogalmat különösebb körülírás nélkül úgy használja a szerző, mint mindenki által azonos ismérvek alapján megítélt fogalmat. A szerzői fogalomhasználat inkább politikai-ideológiai és megbélyegző tartalmú, de nincs semmilyen – a szerzőtől elvárható – egzakt körülírása, nem beszélve annak meghatározási problémáiról.
- Tanka Endre úgy ír az üzemtörvényről, hogy azt – mivel az említett jogszabály még el sem készült – nem is ismerheti. Ugyancsak hiányos ismereteire utal az egyes vállalkozási formák birtokméretére vonatkozó állítása. A Földtörvény javaslat végleges

◆ VISSZHANG

változatában ugyanis a különböző vállalkozási formák esetében semmilyen birtok-maximumra utaló megkülönböztetés nem szerepel. A szerző e helyütt is – úgy, mint a tanulmányában már sokszor – előre szaladt az időben. Ezért azt javasoljuk neki, előbb várja meg az általa vitatott jogszabályoknak a tényleges megszületését, és utána nyilatkozzon róluk.

- A tanulmányban szintén mint 2/3-os jogszabályról történik említés az „integrált mezőgazdasági termelészervezésről” szóló törvényről. Nos, e törvény elkészítésére ebben a kormányzati ciklusban minden bizonnyal már nem kerül sor.
- Teljesen téves és a szakmai hozzáértés nélkülözéséről tanúskodik Tanka Endre azon állítása, amely szerint „a természetes személy »földműves« vagy szervezeti cégtulajdonos a hazai jogosultakkal egy sorban külföldi személy is lehet”. A szerző által megismert törvényjavaslat alapján nehéz ilyen leírni, kivéve, ha a szerző koncepciójába annak tartalma nem illett bele, így függetlenítette magát attól. Külföldin ugyanis Európai Unió kívüli természetes, illetve jogi személyt, jogi személyiséggel nem rendelkező szervezetet kell érteni. Közülük senki sem szerezhet a törvényjavaslat szerint Magyarországon földtulajdont, illetve nem bérelhet földet. Ugyancsak valótlan, tárgyi ismeretek hiányát tükröző a szerzőnek a társas gazdaságok tagjaitól bérelhető föld nagyságának arányára vonatkozó állítása is.
- A nagygazdaságok tekintetében nem szükséges Zvi Lerman világbanki szakértő számításaira hivatkozni – ezáltal nem lesz tudományosabb a mű –, hiszen arra vonatkozóan rendelkezésre állnak a hazai statisztikai adatok is. Másrészt azok nem számításból, hanem tényadatokból eredeztethetők. Más kérdés viszont, hogy milyen birtokmérettől kezdődően nevezünk egy gazdaságot nagynak. Magyarországon a 2011. évi földhasználati nyilvántartás szerint a bejegyzett gazdaságok közül a 300 hektár felettiek aránya 0,7%. A teljes földhasználatból való részesedésük pedig 41,8%. Nem helytálló tehát Tanka Endrének az említett szerzőre való hivatkozása alapján közölt arányszámait, amelyek, közlése szerint, az előbbieket sorrendjében 8, és 90%-ot tesznek ki.
- Tanka Endre állításával ellentétben az üzemszabályozási törvény egy adott időponttól mindenki számára kötelező érvényű lesz. Úgyszintén nem helytálló a törvény hatókörével, valamint a szankcionálási lehetőségekkel – annak hiányáról szóló állításaival – kapcsolatosan írottak. Az „egyetlen üzem” értelmezési elve pedig jelenleg még nincs eldöntve, ezért e téren is csak jóslásokba bocsátkozik a szerző.
- Tanka Endre az üzemtörvény célrendszerét szűklátókörűen csak a nagybirtokrendszer korlátozására tudja értelmezni. Kétségtelen tény, hogy a birtokrendszer szabályozása – összhangban a Földtörvénnyel – fontos funkcionális eleme kell legyen a nevezett törvénynek, azonban hatókörének csak arra való leszűkítése szakmaiatlan nézetet tükröz.
- Ez utóbbi megállapítás illik „a közel kétfélmillió hazai gazdálkodó (őstermelő, kistermelő, egyéni vállalkozó és családi gazda) „földtől való megfosztását” hangoztató megjegyzésére is. A 2010. évi, KSH által végzett Általános Mezőgazdasági Összeírás (AMO) szerint Magyarországon az említett körbe 526 000 gazdaság – a legnagyobb részük csak valamilyen mértékben mezőgazdasági tevékenységgel is foglalkozó háztartás – tartozott, amelyek közül sok nem is rendelkezett földdel. Ez esetben tehát az ő részéről történő nagyságrendi tévedésről beszélhetünk.

- Tanka Endre tényként ír a nagygazdaságoknak szánt, privilegizált új jogintézményről, a vállalkozói földhaszonbérletről. Nos, ilyen rendelkezés sem az Országgyűlés előtt fekvő, sem más jogszabályban, így a most már gyakorlatilag véglegesnek tekinthető törvényjavaslatban még csak nyomokban sem szerepel. Azokban az országokban, mint pl. Olaszország, ahol ez az intézmény megjelent korábban, nem keletkezett nagybirtok.
 - A szerző a Földtörvény korábbi változatára, illetve egyéb, nem autentikus forrásokra támaszkodva jut arra a következtetésre, amely szerint a törvényjavaslat – kérdés, hogy melyik? – sérti az EU által deklarált jogegyenlőségi alapevet, valamint a termőföldre vonatkozóan a Római Szerződés (EUMSZ) 63. cikkelyét, amely szerint a termőföld a tőke kategóriába tartozik, és ezért azt megilleti a tőke szabad áramlásának az elve. A szerző itt önmagával ellentmondásba kerül, különösen a külföldiekkel szemben korábban megfogalmazott mondataival. Ha annyira ragaszkodik hozzá, ám tegye. Annyit megjegyeznénk, hogy a javaslat épít arra a meggyőződésre, hogy a termőföld nemcsak termelési tényező, hanem természeti erőforrás, természeti érték, továbbá a nemzeti szuverenitás hordozója is. A vele kapcsolatos bármilyen korlátozás megengedhető, ha arányosan és szükséges mértékben társadalmi közérdeket érvényesít. Ehhez a nemzeti elbánásnak nincs köze. Nos, a végszavazás előtt álló Földtörvény-javaslat minden tekintetben – így a tulajdonként megszerezhető, valamint a használható földterület maximumának a meghatározása tekintetében is – megfelel az uniós jogszabályoknak.
 - Tanka Endre mint a földtulajdon hazai kézben tartásának fontosságát hangoztatók legfőbb szószólója (apologétája) az előbb említett EU által deklarált alapelv eltúlzott hangoztatásával bizonyos mértékben önmagával is ellentétbe kerül. Egyben nem veszi figyelembe azokat az eltérő körülményeket, amelyek Magyarország és a régi uniós országok viszonylatában a földtulajdon- és használat, valamint az üzemi/vállalati rendszer tekintetében fennállnak. Azok stabil volta ugyanis a régebbi tagországokban, a gyakorlatban önmagában hatástalanítják az EUMSZ 63. cikkelyében foglaltakat.
- Itt kívánjuk megjegyezni, hogy a szerzőnek az a tudományoskodó okfejtése, amely szerint azon országok esetében, amelyekre az EUMSZ-nek nem az előbb említett, hanem a 295. cikkelye vonatkozik, kizárja az EU beavatkozási lehetőségeit az adott ország földtulajdoni viszonyaiból, semmilyen gyakorlati jelentősége nincs. Mert a példaként felhozott Egyesült Királyság esetében, ahol is minden föld elméletileg a Koronáé, az unió alapelveinek megfelelően bárki az ott megszerezhető estate in fee simple jogosultjává válthat. Ez a birtokjogi kategória tartalmilag, értsd a szerző által oly kedvelt elsajátítási tartalmi keretben, ugyanazt fedi le, mint a kontinentális földtulajdonjog.

Tanka Endre írásának a végén, a földkérdés dimenzióit kiterjesztve, azt morális-szellemi síkra terelve kívánja e meghatározó társadalmi súlyú, kiemelt agrárgazdasági jelentőségű feladatnak a magyarság érdekeihez méltó megoldását. E megállapításával messzemenően egyetértünk. Mi is valljuk, hogy jog és erkölcs szorosan összetartozó és egymástól el nem választható kategóriák. Az Országgyűlésnek benyújtott Földtörvény-javaslat végleges változata is ezt a szemléletet tükrözi.

Természetesen a realitásoktól a jogalkotó sem tekinthet el. Így tudomásul kell vennie a nagygazdaságok sok tekintetben társadalmilag hasznosnak minősíthető létét. Másrészt

◆ VISSZHANG

azt is be kell látnia mindenkinek, hogy igen sok okra visszavezethetően – sokunk vágya ellenére – a magyar mezőgazdaság belátható időintervallumon belül teljes mértékben nem alakítható át családi gazdasági alapúvá. ◀

JEGYZETEK

- 1 Más kérdés, és ez viszont tény, hogy az akkori miniszterelnököt, Antall Józsefet a számára mértékadó értelmiségi csoport a rendszerváltás radikálisabb változata helyett a puhább – a jogfolytonosság elvét túlhangsúlyozó – megoldás választására ösztönözte.
- 2 A hazai, agrárökonómiával foglalkozó, „tudományos területen” tevékenykedő egyének döntő részének a szakmai nézetrendszere posztoszocialista talajon áll. Egy kisebb, de annál hangosabb, globalizáció és GMO párti csoport pedig ultraliberalis nézeteket vall. Természetesen szólnunk kell azokról a nem nagyszámú agrárközgazdász szakemberekről is, akik a realitások talaján állva igyekeznek tudományos szinten is a magyar mezőgazdaság jogos érdekeinek az érvényre jutását elősegíteni.
- 3 Azonban ezeknek a szubjektívnek és ezért adott esetben el nem fogadható okoknak az említése mellett szólnunk kell olyan objektívnek nevezhető jogi/tulajdoni problémákról is, mint például a Magyarországról kitelepített németek és a helyükre Csehszlovákiából betelepített magyarok egyidejűleg fennálló tulajdoni kérdéséről és annak a rendezési lehetőségeiről is.
- 4 C-302/97. sz. Klaus Konle kontra Osztrák Köztársaság; C-213/04 sz. Ewald Burtscher kontra Josef Stauderer ügy, C-370/05. sz. Anklagemyndigheden (Dánia) kontra Uwe Kay Festersen ügyekben hozott ítéleteket. Ezeket azért említem külön, mert a szerzőnek a kettős jogalapra vonatkozó – egyedülként képviselt – állítását is egyértelműen cáfolják.
- 5 Az erre vonatkozó megállapodást még a csatlakozási szerződés végleges elfogadása előtt, az első Orbán-kormány működési idejének a vége felé, 2002 elején Martonyi János külügyminiszter írta alá.
- 6 A kárpótlás során 759 787 fő összesen 2 141 445 hektár földhöz jutott. A privatizációs folyamatok eredményeként 8 609 304 hektár külterületi föld került magánkézbe. Ma Magyarországon 2,8 millió (természetes) személy összesen mintegy 6 millió hektár mező- és erdőgazdasági terület tulajdonjogával rendelkezik.
- 7 Standard fedezeti hozzájárulás: A mezőgazdasági termelőtevékenységek egységnyi méretére (1 hektár, 1 állat) meghatározott normatív (átlagos időjárású és üzemi feltételekre vonatkoztatott) fedezeti hozzájárulás. Az utóbbi fogalom pedig adott tevékenységek termelési értékének és a vele kapcsolatba hozható változó költségeknek a különbözetét jelenti.
- 8 A SAPS támogatás alsó határa a következők szerint van megszabva:
Támogatás 1 hektárnál kisebb, egyébként támogatható területre nem folyósítható. Ezen belül egy parcella mérete nem lehet kisebb 0,25 hektárnál. Kivételt képez az az eset, ha a SAPS-kérelemben a szőlő- és gyümölcsültetvények támogatható területe meghaladja a 0,3 hektárt. (Ha a kérelem által érintett parcellák támogatható összterülete nem éri el az 1 hektárt, azonban tartalmaz legalább 0,31 hektár nagyságú támogatható szőlő- és/vagy gyümölcsültetvényt, akkor a többi parcellára is jár a támogatás az ellenőrzések függvényében.)
- 9 A Statisztikai törvény szerint a KSH által végzett összeírásnak a mezőgazdasági termelés termelési értékének a 98%-át le kell fednie. Ez egyben azt jelenti, hogy valaki pl. 1 sertés tartása esetén is számba lesz véve. Nyilvánvaló, hogy ez esetben nem lehet gazdaságról beszélni. Előzőleg, 2007-ben a Gazdaságszervezeti összeírás (GSZÖ) által megfigyelt összeírási egység száma 626 321 volt. Ezek közül a 4 EUME fölötti gazdaságoknak a száma 52 203 volt, tehát ennyien igényelhettek beruházási célú támogatást, ami a számba vett teljes sokaságnak a 8,3%-a. (Az arányszám ez esetben megegyezik a Tanka Endre által jelzettel.) A KSH összeírása alapján 2010-ben már kevesebb volt a mezőgazdasági tevékenységgel foglalkozó gazdaságok és háztartások száma. A 6400 gazdasági szervezet és 526 000 „egyéni gazdaság”, összesen tehát 532 400 megfigyelési egység száma mindkét csoporthoz tartozók létszámának a csökkenését jelentette.
2011-ben 176 284 volt azon gazdálkodóknak a száma, akik SAPS-támogatásban részesültek, jól mutatja, hogy hány mezőgazdasági vállalatgazdasági szempontból gazdaságnak nevezhető termelőről beszélhetünk.
- 10 (Itt kell megemlíteni, hogy az ŰMVP teljes pénzügyi forráskeretének a 80%-át az előző kormány elköltötte, illetve szerződésileg lekötötte. Ezért a támogatások terén a Nemzeti Együttműködés Kormá-

nyának – mivel az Unió új költségvetési ciklusa 2014-ben kezdődik – mandátuma döntő időtartamára vonatkozóan meglehetősen kicsi a mozgástere.)

- 11 A jelenlegi és az Országgyűlésben végszavazás előtt álló Földtörvény-javaslat egyaránt használó párti. Messzemenően támogatva azt a kormányzati alapelvet, amely a nem hazai földműveseken kívül lehetőleg minden más természetes, valamint jogi személyt ki kíván szorítani a hazai földpiacról, látnunk kell, hogy ez a földjüket értékesíteni kívánó tulajdonosok érdekei ellen hat majd.

Részben a földárra, nagyobb mértékben a földbérleti díjak alakulására gyakorol jelenleg is kedvezőtlen hatást az osztatlan közös tulajdon léte.

A föld árára és bérleti díjának alakulására – ugyancsak nem a tulajdonosoknak kedvezve – befolyással van a birtokrendezés kérdésének a csaknem két évtizede húzódo megadatlansága is.

Szamártestamentum. Középkori francia mesék és bobózatok (linóleummetszet, 1983)

ALVINCZ JÓZSEF (1951) a közgazdaságtudomány kandidátusa, habilitált c. egyetemi tanár, a Vidékfejlesztési Minisztérium politikai főtanácsadója.